

ANDRZEJ KIERZEK^{1, A-D, F}, JADWIGA KUCIEL-LEWANDOWSKA^{1, B, C, E},
MAŁGORZATA PAPROCKA-BOROWICZ^{1, A-C, E}, JACEK KOTUŁA^{2, B, C}

Delatyn – zdrojowisko na kresach południowo-wschodnich II Rzeczypospolitej Polskiej

Delatyn – a Health Resort on the South-Eastern Borderland of the 2nd Republic of Poland

¹ Katedra Fizjoterapii, Uniwersytet Medyczny im. Piastów Śląskich we Wrocławiu, Wrocław

² Indywidualna Specjalistyczna Praktyka Stomatologiczna w Zielonej Górze, Zielona Góra

A – koncepcja i projekt badania; B – gromadzenie i/lub zestawianie danych; C – analiza i interpretacja danych;
D – napisanie artykułu; E – krytyczne zrecenzowanie artykułu; F – zatwierdzenie ostatecznej wersji artykułu

Streszczenie

W artykule przedstawiono warunki geograficzne i klimatyczne Delatyna – miejscowości położonej w dawnym woj. stanisławowskim, w dolinie Prutu. Łagodny klimat, wysokoprocetowe solanki predestynowały do leczenia chorób dróg oddechowych, nerwowych, reumatycznych, ginekologicznych, układu krążenia i innych. Delatyn był miejscem urokliwych górskich wycieczek (Piel. Zdr. Publ. 2014, 4, 2, 183–185).

Słowa kluczowe: historia lecznictwa uzdrowiskowego, Delatyn.

Abstract

This article presents the geographical and climatical conditions of Delatyn – health resort located in Stanisławów province in Prut valley. The mild climate, natural high percentage salt springs predestined to the treatment of respiratory tract, nervous, rheumatic, gynaecological, circulatory system and other diseases. Delatyn was a place of charming mountainous excursions (Piel. Zdr. Publ. 2014, 4, 2, 183–185).

Key words: history of health resorts, Delatyn.

W odrodzonej po 123 latach zaborów Rzeczypospolitej Polskiej istniały uzdrowiska, zdrojowiska i tzw. stacje klimatyczne, które zajmowały się leczeniem rozlicznych chorób.

Delatyn należał do zdrojowisk i podgórskich stacji klimatycznych. Notowany był po raz pierwszy w 1370 r. W XV w. ród Delatyńskich rozpoczął osadniczą działalność w dolinie Prutu, nad którym wzniesiono niewielki zamek, który bronił mieszkańców przed najazdami Tatarów i opryszków. W XVI w. rodzina Bełzeckich, która przejęła miejscowość wraz z kluczem 50 wsi, postawiła tu murowaną warownię. W Delatynie istniał murowany kościółekwstylueklektycznym(neoromańsko-neo-

gotyckim) pw. Św. Franciszka z Asyżu, poświęcony w 1867 r., obejmujący rzymskokatolicką posługę mieszkańców miejscowości w dolinie górnego Prutu. Parafia należała do dekanatu stanisławowskiego. Obok parafialnej drewnianej cerkwi typu huculskiego pw. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny z 1620 r. stała dzwonnica z 1782 r. Aż do II wojny światowej w miejscowości istniały synagogi. Była także etatowa jednoklasowa szkoła [1].

Delatyn jest miejscowością, która w czasach II Rzeczypospolitej Polskiej była położona w powiecie nadwórniańskim, w województwie stanisławowskim, w ciekawej kotlinie Prutu, przy ujściu do tejże rzeki potoku Lubiżnia. Po 1937 r. Delatyn liczył ok.

9 tysięcy mieszkańców¹. Tu zaczynała się Huculszczyzna [3]. Sadowiąc się na północnym stoku Karpat, na wysokości 458 m. n.p.m., u wschodniego przedproża pasma Gorganów, była „pierwszą ze znanych stacyj klimatycznych, które szeregiem ciągn(ęły) się wzdłuż szlaku Stanisławów–Körörmeso”. Dalszymi miejscowościami tego ciągu były Dora, Jaremcze, Mikuliczyn i inne. Dolina o długości ok. 6 km i szerokości ok. 4 km, otoczona z 3 stron lesistymi górami, łączy dolinę Prutu z doliną Pokucką. Rozległe lasy iglaste powodują, że powietrze rozciągające balsamiczną woń jest bogate w ozon. Klimat niezwykle łagodny, z małą ilością opadów i dużym nasłonecznieniem wykazuje nieznaczne wahania. Jest tam zacisznie, cicho i ciepło. Głównymi ośrodkami letniskowymi były przedmieścia Delatyna: malowniczo położona Lubiżnia oraz Horysz.

Zamieszkali na nieurodzajnym gruncie włościanie żyli z hodowli bydła i owiec, rybołówstwa, przemysłu drzewnego, spławiania drzewa Prutem. W warzelni, w której była maszyna parowa o sile 6 koni oraz „dwie w odosobnionych szachtach stojące pompy ssące i tłoczące”, zatrudniano 63 robotników pracujących po 12 godzin dziennie przez 288 dni w roku, objętych bezpłatną opieką lekarską².

Letni sezon kuracyjny w Delatynie trwał od 1 czerwca do 30 września i był podzielony na 3 okresy.

Istniało połączenie kolejowe z tym zdrojowiskiem. Stacja kolejowa była położona na trasie Stanisławów–Worochta. Ze Lwowa podróż trwała ok. 6 godzin, ze Stanisławowa – godzinę i kwadrans.

Od niepamiętnych czasów była znana skuteczność kąpeli w potoku „Sołonec”, szczególnie w leczeniu chorób narządu ruchu. Na początku lat 80. XIX w. istniał w Delatynie zakład leczenia żętycą³. Głównym czynnikiem leczniczym zdrojowiska była wysokoprocetowa solanka. Od wielu lat nad tym potokiem były rozłożone niezwykle prymitywne łaźienki [4, 5].

W 1910 r. staraniem zarządu miasta zbudowano nowe łaźienki z 28 porcelanowymi wannami, z inhalatorium typu Wassmutha do rozpylania miejscowej solanki, np. z olejkiem sosnowym. Na początku drugiej dekady XX w. gmina zamierzała przystąpić do budowy wodociągów, dlatego w latach późniejszych w zdrojowisku znajdowały się już

urządzenia usuwające ścieki i odpady. W późniejszych latach obok aparatów indywidualnych (celkowych) istniała także wzięwalnia zbiorowa. Dość dobrze wyposażonych pomieszczeń kąpielowych było 20. Pod koniec lat 30. XX w. istniało 40 wani w 30 kabinach – pojedynczych i podwójnych. Specjalne aparaty pneumatyczne pozwalały na leczenie astmy. Zakład był także wyposażony w aparaty odkażające. Z delatyńskich kąpeli solankowych korzystali także przybywający najczęściej koleją kuracjusze z okolicznych stacji klimatycznych: Dory, Jaremcza, Jamna, Mikuliczyna, Tatarowa, Worochty. Warzelnia soli, spalona w połowie lat 30. XX w., miała zostać przekształcona na zakład kąpielowy dla dzieci. W owym czasie do eksploatacji źródeł służyły 2 zakłady kąpielowe: miejski i prywatny.

Obok kąpeli solankowych oraz inhalacji, chorem serwowano zimne kąpiele w przepływającym przez miasto Prucie.

Wskazaniami do leczenia w tym zdrojowisku były m.in. choroby dróg oddechowych, ale także: choroby reumatyczne, krzywica, dna, choroby nerwowe, serca i naczyń krwionośnych, szczególnie choroba nadciśnieniowa, choroby nerek, wątroby, kobiecych narządów rodnych, kiła.

W 1900 r. w Delatynie posadę lekarza miejskiego objął Aleksander Harasowski (1872–1945), który w 1897 r. uzyskał dyplom doktora wszech nauk lekarskich na Uniwersytecie Jagiellońskim. Był jednocześnie lekarzem Kasy Chorych w Nadwórnej; obie te posady zajmował do wybuchu I wojny światowej⁴. W latach 1904–1906 w Delatynie ordynował Henryk Hirsza Fraenkel (ur. 1869), absolwent Uniwersytetu Wiedeńskiego z 1893 r., pracujący wcześniej w latach 1895–1904 we Lwowie [7]. Na początku drugiej dekady XX w. w Delatynie porad udzielali lekarze: Bronisław Bogdański, wspomniany wyżej Harasowski, a w drugiej połowie lat 30. Józef Matuszewski, Karol Berstein, Marian Ostafiński, Dawid Wallach, Bronisław Bogdański.

Zalecano piesze spacer, m.in. do Maniawy, gdzie znajdowały się ruiny ostatniego klasztoru prawosławnych Bazylianów w Galicji, tzw. Skit Maniawski, na którego ścianach i wieżach widniały jeszcze ślady cerkiewnych malowideł. Urokliwe były wycieczki na pobliskie górskie szczyty: Malawę,

¹ W 1880 r. miejscowość liczyła 4091 mieszkańców: wyznania rzymskokatolickiego – 431, grekokatolickiego – 2420, izraelickiego – 1240 [2]. W 2008 r. miasteczko liczyło ok. 8,3 tys. mieszkańców [1].

² Każdy z nich otrzymywał 48–86 centów dziennie, 15 zł na mieszkanie i 4 sążnie drzewa na opał, bezpłatne lekarstwa [2].

³ Żętyca (żentyca) – serwatka z mleka owczego, ściętego podpuszczką, otrzymywana podczas wyrabiania oscypków i bundzu z mleka owczego.

⁴ W 1914 r. został powołany do służby wojskowej, którą kontynuował w Wojsku Polskim, otrzymując w 1919 r. przydział do szpitala wojskowego do Nowego Sącza. W tym mieście pozostał w okresie międzywojennym. Po uzyskaniu emerytury przeniósł się do Wilna, po zakończeniu II wojny światowej przesiedlił się do Lublina, gdzie zmarł [6]. Jego liczne zainteresowania pozazawodowe zostały przedstawione w publikacji: A. Kierzek, J. Kuciel-Lewandowska, M. Paprocka-Borowicz, A. Pozowski, Z. Szlenk: Zainteresowania pozazawodowe doktora Aleksandra Harasowskiego (1872–1945), lekarza zdrojowiska w Delatynie [7].

Ryc. 1. Zwieńczenie wieży kościoła w Delatynie [1]

Howerlę, do Jabłonicy i do odległego o 3 km Łuhu, godnego zwiedzenia ze względu na rzadkiej urody cerkiewkę, ozdobioną wewnątrz pięknymi rzeźbami znanego huculskiego rzeźbiarza Wasyla Tatarczuka.

Budynków sanatoryjnych nie było. Chorzy zamieszkiwali w 3 hotelach oraz mieszkaniach prywatnych w miasteczku, malowniczo rozciągniętym pośród ogrodów z widokami na pobliskie lasy i góry. Miejscowa ludność chętnie odnajmowała kuracjom w czasie sezonu własne mieszkania we

włościańskich domach, willach, w umiarkowanych cenach. Ponieważ ich standard nie był najwyższy, przeto przyjeżdżali tu kuracjusze ubożsi, mniej wymagający. W połowie drugiej dekady XX w. kuracjuszami byli prawie wyłącznie Żydzi. Wszelkie wiktuały można było otrzymać na miejscu; w miasteczku istniały poza tym 2 dobre restauracje. W 1928 r. działały tu żupy solne, tartaki, fabryka wódek i likierów, fabryka gontów, pracownice garncarskie. Istniało także nadleśnictwo [1]. Nic więc dziwnego, że już w latach 30. XX w. frekwencja gości zwiększyła się do ok. 2–3 tysięcy osób [5, 8, 9].

Pobyty kuracjom uprzyjemniały przyjezdne teatry, okolicznościowe koncerty, zabawy, festyny, zawody sportowe [11].

W Delatynie urodzili się m. in. Fryderyk Pautsch (1877–1950), polski malarz nurtu folklorystyczno-ekspresjonistycznego w sztuce Młodej Polski oraz Jan Łopusznik (1910–2000), aktor teatralny i filmowy.

Na miejscowym cmentarzu parafialnym spoczywają m.in. polscy i niemieccy żołnierze polegli w I wojnie światowej. Do 17 września 1939 r. Delatyn był macierzystym garnizonem Batalionu KOP „Delatyn”. Od września 1939 r. Delatyn znalazł się pod okupacją sowiecką, później do 1944 – pod niemiecką. W końcu września 1944 r. miasteczko stało się terenem ciężkich walk wojsk radzieckich oraz niemieckich z wszystkimi strasznymi jej wojny skutkami.

Piśmiennictwo

- [1] **Dyląg D.:** Gorgany. Przewodnik. Oficyna Wydawnicza Rewasz, Pruszków 2008, s. 273–274.
- [2] **Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich.** Red.: Sulimirski F., Chlebowski B., Wałęski W. T. I. Warszawa 1880, s. 950.
- [3] **Orłowicz M.:** Ilustrowany przewodnik po Galicyi. Lwów 1914, s. 181–182.
- [4] **Sabatowski A.:** Warunki przyrodnicze i gospodarcze rozwoju uzdrowisk i letnisk w Karpatach Wschodnich. Zdr. Publ. 1934, R. XLIX, Nr 8, s. 703.
- [5] **Lewicki A., Orłowicz M., Praschil T.:** Przewodnik po zdrojowiskach i miejscowościach klimatycznych Galicyi. Lwów 1912, s. 44–45, 284.
- [6] **Szarejko P.:** Słownik lekarzy polskich XIX wieku. T. I. Towarzystwo Lekarskie Warszawskie, Warszawa 1991, s. 222.
- [7] **Kierzek A., Kuciel-Lewandowska J., Paprocka-Borowicz M., Pozowski A., Szlenk Z.:** Zainteresowania pozazawodowe doktora Aleksandra Harasowskiego (1872–1945), lekarza zdrojowiska w Delatynie. Mat. Nauk. Sekcji Hist. Pol. Tow. Otorynolaryng. – Chir. Głowy i Szyi 2012, T. XXVIII, 1–3, s. 18–21.
- [8] **Szarejko P.:** Słownik lekarzy polskich XIX wieku. T. IV. Wyd. Naukowe Semper, Warszawa 1997, s. 139.
- [9] **Przewodnik po Galicyi.** Red.: Pelczar Z. Kraków 1911, s. 35.
- [10] **Delatyn. Polski almanach uzdrowisk.** Kraków 1934, s. 28–281.
- [11] **Delatyn. Zdrojowisko i podgórska stacja klimatyczna. Uzdrowiska polskie.** Bydgoszcz, po 1937, s. 107–108.

Adres do korespondencji:

Andrzej Kierzek
ul. Rozbrat 5 m. 6
50-334 Wrocław
tel.: 71 322 17 60
tel. kom.: 693 521 760
e-mail: andrzejkierzek@wp.pl

Konflikt interesów: nie występuje

Praca wpłynęła do Redakcji: 2.02.2014 r.
Po recenzji: 3.03.2014 r.
Zaakceptowano do druku: 27.03.2014 r.

Received: 2.02.2014
Revised: 3.03.2014
Accepted: 27.03.2014